

DOI: [10.32702/2307-2105-2020.6.51](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2020.6.51)

УДК 316.4 : 338.49

*Р. Т. Мацьків,
к. е. н., доцент кафедри теорії економіки та управління,
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу, м. Івано-Франківськ
ORCID ID: 0000-0002-2966-6012*

СОЦІАЛЬНО ВІДПОВІДАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ КОМПАНІЙ В КОНТЕКСТІ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

*R. Matskiv
PhD in Economics,
Associate Professor of the Department of Theory of Economics and Management,
Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas, Ivano-Frankivsk*

SOCIAL RESPONSIBLE ACTIVITIES OF COMPANIES IN THE CONTEXT OF REGIONAL DEVELOPMENT

У статті визначено, що рівень конкурентоспроможності регіону тісно пов'язаний із соціальною відповідальністю підприємств, які працюють на його території. Доведено, що для забезпечення ефективного соціально-економічного розвитку та підвищення конкурентоспроможності української економіки на світовій арені необхідним є активний та стабільний розвиток її регіонів.

На основі узагальнення наукових досліджень ідентифіковано підхід до розуміння категорії «регіональний розвиток». Визначено роль підприємницьких структур для економічного розвитку регіону в умовах децентралізації. Доведено, що значимість регіонів суттєво зростає порівняно із централізованим державним управлінням. Тому важливо, щоб вектор розвитку регіону був орієнтований на зниження дотаційності та забезпечення саморозвитку. Цього можна досягти шляхом активізації внутрішніх потенційних можливостей регіону. У статті наголошено, що така можливість може бути реалізована через соціальну відповідальність господарюючих структур. При цьому треба враховувати інтереси регіонів, здобутки міжсекторного співробітництва, децентралізацію влади та регіональну збалансованість.

Соціальна відповідальність визначається на глобальному, національному, регіональному та виробничому рівнях. Вони є взаємопов'язаними і взаємовизначальними. Тому в Україні для забезпечення сталого розвитку та підвищення конкурентоспроможності вітчизняного виробництва необхідно формувати соціально орієнтовану ринкову економіку та реалізовувати концепцію соціальної відповідальності тощо.

В статті наведено деякі показники соціально-економічного розвитку Івано-Франківської області. На їх основі встановлено тенденції регіонального розвитку області, а також запропоновані можливі шляхи покращення ситуації. Результати досліджень, свідчать, що в Україні корпоративну соціальну відповідальність реалізують в основному великі компанії та структури з іноземними інвестиціями. Наявні дослідження доводять важливість реалізації соціальної відповідальності малими підприємствами. Вони стверджують, що лідери малого бізнесу часто вибудовують тісні зв'язки з громадами, в яких вони працюють. Саме активна громадянська участь має значно більший ефект із залучення клієнтів, ніж будь-які інші

маркетингові заходи. Тому одним із важливих напрямків покращення ситуації є поширення інформації про можливі напрямки та іноземний досвід соціальної відповідальності малих підприємств.

Зазначена концепція сприяє зростанню капіталізації та зміцненню стійкості бізнесу, виступає засобом соціального позиціонування і формування іміджу сучасного соціально орієнтованого підприємства. Для впровадження соціальної відповідальності господарюючих структур в регіоні важливо застосовувати комплексний підхід – від реалізації її на внутрішньому рівні до відповідальності перед місцевою громадою або суспільством загалом.

The article states that the level of competitiveness of the region is closely related to the social responsibility of enterprises operating in its territory. It is proved that active and stable development of its regions is necessary to ensure effective socio-economic development and increase the competitiveness of the Ukrainian economy on the world stage.

Based on the generalization of scientific research, an approach to understanding the category of "regional development" is identified. The role of business structures for the economic development of the region in the conditions of decentralization is determined. It is proved that the importance of regions increases significantly compared to centralized public administration. Therefore, it is important that the vector of development of the region be focused on reducing subsidies and ensuring self-development. This can be achieved by activating the internal potential of the region. The article emphasizes that such an opportunity can be realized through the social responsibility of economic structures. The interests of the regions, the achievements of intersectoral cooperation, decentralization of power and regional balance should to be taken into account.

Social responsibility is defined at the global, national, regional and industrial levels. They are interconnected and interdependent. Therefore, in Ukraine to ensure sustainable development and increase the competitiveness of domestic production it is necessary to form a socially oriented market economy and implement the concept of social responsibility and so on.

The article presents some indicators of socio-economic development of Ivano-Frankivsk region. Based on them, the trends of regional development of the region are identified, as well as possible ways to improve the situation. The results of research show that in Ukraine corporate social responsibility is realized mainly by large companies and structures with foreign investments. Existing research proves the importance of implementing social responsibility by small businesses. They argue that small business leaders often build close ties with the communities in which they work. It is active civic participation that has a much greater effect on attracting customers than any other marketing event. Therefore, one of the important ways to improve the situation is to disseminate information about possible areas and foreign experience of social responsibility of small businesses.

This concept contributes to the growth of capitalization and strengthening the sustainability of business, serves as a means of social positioning and image formation of a modern socially oriented enterprise. To implement the social responsibility of economic structures in the region, it is important to apply a comprehensive approach - from its implementation at the domestic level to responsibility to the local community or society as a whole.

Ключові слова: регіональний розвиток; соціальна відповідальність; сталий розвиток; малий бізнес; переваги соціальної відповідальності.

Keywords: regional development; social responsibility; sustainable development; small business; benefits of social responsibility.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Зміна характеру взаємовідносин між суб'єктами управління внаслідок реалізації реформи децентралізації вимагає нових підходів до розуміння економічної ролі підприємництва в регіоні. Трансформаційні процеси, які відбуваються у світовій економіці, також змінюють економічну роль держави, тобто держава як замкнений економічний простір поступово втрачає сенс, натомість значимість регіонів суттєво зростає. У цьому контексті роль бізнес-структур у забезпеченні сталого розвитку регіону щоразу набуває все більшого значення. Європейська інтеграція та децентралізація влади, а також сучасне бізнес-

середовище формують такі вимоги до діяльності підприємств, які полягають не лише у відповідності їх товарів чи послуг встановленим стандартам, а у зацікавленості суспільства у вирішенні глобальних екологічних і соціальних проблем. Сьогодні попри те, що підприємницька діяльність спрямовується на досягнення стратегічних цілей, бізнесменам у жорстких фінансових реаліях необхідно зосереджуватись і на вирішенні соціальних проблем. В умовах глобалізації та постійної конкурентної боротьби все більше підприємств у розвинених країнах приділяють особливу увагу питанням соціального орієнтованого бізнесу та ідеї сталого розвитку. Реалізація такого підходу є важливою не лише для ефективності самих господарюючих структур, а й для життєдіяльності територій, регіонів їх розміщення. Однак, представники бізнесу в Україні поки що чітко не усвідомлюють усієї важливості реалізації сталої діяльності та недостатньо поінформовані про переваги та користь, які можна почерпнути від впровадження принципів соціальної відповідальності в умовах інформаційного суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Варто відзначити, що в Україні та світі приділяється багато уваги дослідженням соціальної відповідальності та соціальної сфери загалом. Концептуальні підходи до розуміння корпоративної соціальної відповідальності сформував такі іноземні вчені, як А. Керолл, Ф. Котлер, М. Креймер, М. Портер, Д. Свансон, В. Фредерік, М. Фрідман та інші. В Україні теж багато науковців та практиків досліджують окремі аспекти пов'язані із соціальною відповідальністю. Не применшуючи доробок не згаданих науковців, вважаємо за доцільне відзначити публікації М. Бутка, Д. Баюри, Л. Денисюк, Р. Колиска, А. Колота, І. Комарницького, Р. Краплича, О. Лазаренко, М. Мурашко, М. Стародубської, П. Яницького та інших.

Попри значний науковий доробок, дослідження щодо значимості ведення соціально відповідальної діяльності господарюючими структурами для регіонального розвитку практично не зустрічаються.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Викладене вище і зумовило необхідність цього дослідження, метою якого є вивчення взаємозв'язку між соціальною відповідальністю не лише великих, а й малих та мікропідприємств регіону та його сталим розвитком. Також вважаємо за необхідне розробити деякі рекомендації щодо впровадження принципів соціальної відповідальності на малих підприємствах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для забезпечення ефективного соціально-економічного розвитку та підвищення рівня конкурентоспроможності української економіки на світовій арені необхідним є активний та стабільний розвиток її регіонів. Дослідження у сфері регіонального розвитку завжди активно проводились, а протягом останнього десятиріччя їх кількість і обсяг значно зросли. Можливо це додатково спричинено децентралізаційними процесами, які відбуваються в державі. Оскільки є багато наукових і практичних підходів до розуміння регіонального розвитку, вважаємо за необхідне визначити такий, на який ми будемо опиратись. Узагальнивши наявні дослідження, Возняк Г. В. [1] пропонує визначення категорії «регіональний розвиток», яке, з нашої точки зору, є актуальним в контексті цього дослідження. Процес нагромадження позитивних, незворотних, закономірних змін, які призводять до зростання рівня життя населення в довгостроковій перспективі, вважають регіональним розвитком. Також треба наголосити, що вектор розвитку регіону має бути орієнтований на зниження дотаційності та забезпечення саморозвитку шляхом активізації внутрішніх потенційних можливостей регіону. Такі можливості регіону можуть бути реалізовані через соціальну відповідальність господарюючих структур. При цьому треба враховувати інтереси регіонів, здобутки міжсекторного співробітництва, децентралізацію влади та збалансованість (бюджетну, економічну, соціальну, політичну).

Зміщення акцентів з централізованого управління на регіональний рівень, яке супроводжується передачею владних повноважень органам місцевого самоврядування та органам регіонального управління, відкриває широкі можливості для забезпечення збалансованого соціально-економічного (сталого) розвитку регіонів України. Децентралізація сприяє налагодженню взаємозв'язків та сприятливих взаємовідносин між місцевими органами влади та бізнесом. Це може стати стимулом до формування ефективного механізму реалізації концепції соціальної відповідальності на всіх рівнях.

З нашої точки зору, одним із ефективних інструментів забезпечення сталого розвитку регіонів є реалізація соціальної відповідальності підприємствами, які функціонують на їх території. Соціальна відповідальність – це волевиявлення, яке визначається певною поведінкою щодо дотримання усвідомлених обмежень та соціальних норм, гарантує безпеку та прогресивний розвиток, забезпечує узгодження інтересів суб'єктів, задіяних у суспільних відносинах та управлінні ними [2, С. 10].

Соціальна відповідальність визначається на глобальному, національному, регіональному та виробничому рівнях. Глобальний рівень розкриває зміст соціальної відповідальності, оскільки відбувається визначення проблем та умов існування людства та пошук шляхів їх розв'язання завдяки поширенню соціальної інтеграції, спрямованої на забезпечення сталого розвитку [3]. Разом з тим, важливо розуміти, що всі рівні відповідальності є взаємопов'язаними і взаємовизначальними. Для України, як частини глобалізованого суспільства, забезпечення сталого розвитку є водночас важливим і складним завданням, оскільки його вирішення передбачає підвищення конкурентоспроможності вітчизняного виробництва, формування соціально орієнтованої економіки, комплексної реалізації концепції соціальної відповідальності тощо. Для виконання цього завдання необхідно забезпечити соціальну відповідальність на рівні місцевих громад, регіонів. Це, своєю чергою, сприятиме сталому розвитку національної економіки, яка є частиною глобалізованого простору.

Однією із детермінантів, які визначають ефективність функціонування економіки України, є рівень соціально-економічного розвитку її регіонів. Іншим фактором формування ефективної ринкової економічної моделі є взаємовигідне співіснування суспільства і бізнесу. Серед складових такої взаємодії важливо зробити

акцент на соціальній відповідальності ділового співтовариства, компаній і представників бізнесу, яка перетворюється у додатковий засіб підвищення іміджу підприємницьких структур. Досвід економічно розвинутих держав свідчить, що від ефективності формування системи партнерських відносин приватного підприємництва, влади і громадянського суспільства в соціальній сфері багато в чому залежать якість життя населення і соціальна стабільність у країні. Процес глобалізації, притаманний сучасному бізнесу, визначив формування стандартів корпоративної соціальної відповідальності та етичних правил підприємництва, започаткованих міжнародними організаціями. Підприємницькі бізнес-структури, які працюють в Україні, протягом останніх років усе більшою мірою рухаються шляхом розвитку корпоративної прозорості, соціальної відповідальності та ефективності. Концепція КСВ сприяє зростанню капіталізації та зміцненню стійкості бізнесу, виступає засобом соціального позиціонування і формування іміджу сучасної соціально орієнтованої компанії.

Для впровадження соціальної відповідальності господарюючих структур в регіоні важливо застосовувати комплексний підхід – від реалізації її на внутрішньому рівні до відповідальності перед місцевою громадою або суспільством загалом. На початковому етапі для цього необхідно ідентифікувати ключові проблеми соціальної відповідальності бізнесу. Як теоретики, так і практики відзначають неоднозначні процеси в цій галузі: з одного боку – зростання активності підприємств великого бізнесу, а з іншого – нерозуміння малими та середніми підприємствами ролі та значення соціальної відповідальності бізнесу в забезпеченні сталого розвитку. Вітчизняний малий бізнес обмежується, як правило, лише благодійністю місцевого масштабу, вважаючи її своєю основною формою соціальної відповідальності. Тільки великі підприємства ведуть активний діалог з місцевими громадами, впроваджують сучасні міжнародні стандарти соціально орієнтованого та екологічного менеджменту, публікують свої соціальні звіти [4]. Це, своєю чергою є як перевагою для промислових регіонів та значним недоліком для громад, в яких розвивається малий бізнес і великі промислові підприємства не є домінуючими у структурі економіки. Така ситуація може ускладнювати економічну ситуацію, поглиблювати територіальну диспропорційність розвитку національної економіки.

Зазначені проблеми характерні й для Івано-Франківської області. На відміну від промислових регіонів України, у структурі економіки Івано-Франківської області переважають малі та мікро- підприємства, частка яких від загальної кількості склала 96,0 % (85,5 % з них – мікропідприємства), середніх – 3,9 %, великих – 0,1 %. Отже, середні та малі підприємства, які діють на території Прикарпаття, становлять 99,9 % усіх економічно активних підприємств області, що в цілому відповідає європейським стандартам. В регіоні структура підприємств за розмірами упродовж п'яти років суттєвих змін не зазнала. Як і в попередні роки, найбільша кількість малих та середніх підприємств зосереджувалася у містах Івано-Франківську (46,6 % від загальної кількості підприємств), Калуші (6,5 %) та Коломиї (5,1 %), а також Рогатинському (4,7 %) та Тисменицькому районах (4,9 %). Враховуючи те, що значна площа Івано-Франківщини належить до гірських територій, існує нерівномірність розвитку підприємництва за територіальним розміщенням, а також наявна диспропорція у структурі малого бізнесу за сферами економічної діяльності. Найбільшу частку від загального обсягу реалізованої продукції за видами економічної діяльності у сфері підприємництва Прикарпаття складають: промисловість, оптова і роздрібна торгівля, ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів, сільське, лісове та рибне господарство, транспорт. Найбільшими за обсягами виробництва в області є відокремлений підрозділ «Бурштинська теплова електрична станція» АТ «ДТЕК Західенерго», ПАТ «Івано-Франківськцемент», НГВУ «Долинанафтогаз» та «Надвірнанафтогаз» ПАТ «Укрнафта», ДП «Калуська теплоелектроцентрально-Нова», товариства з обмеженою відповідальністю: «Карпатнафтохім», «Свісс Крон», «Електролюкс Україна», «Імперово-Фудз», «Гаркетт Вінісін», ПАТ «Прикарпаттяобленерго» [5, С. 25].

В таблиці 1 подано деякі показники розвитку економіки Прикарпаття, які демонструють спад ділової активності та загальну тенденцію до погіршення ситуації.

Таблиця 1.
Показники економічного розвитку Івано-Франківської області та України
(за підсумками січня-вересня 2019 року)

Приріст промислового виробництва в Івано-Франківській області, у % до січня-вересня 2018 року	-4,2%
Приріст капітальних інвестицій в Івано-Франківській області, у % до січня-червня 2018 року	-9%
Приріст капітальних інвестицій в Україні, у % до січня-червня 2018 року	+12,3%
Приріст прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу) в Івано-Франківській області, у % до початку 2019 року	-1,3%
Приріст прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу) в Україні, у % до початку 2019 року	+2,6%
Сальдо зовнішньої торгівлі товарами Івано-Франківської області, млн. дол. США у січні-серпні 2019 року	86,0
Сальдо зовнішньої торгівлі товарами України, млн. дол. США у січні-серпні 2019 року	-5842,7

Складено на основі [6]

Ми вбачаємо, що одним із можливих напрямків покращення ситуації є системна і масштабна реалізація концепції соціальної відповідальності. Як актуально зазначено в [7] важливо також розвивати інституціональну інфраструктуру підтримки соціальних інновацій в регіоні, формуючи її «знизу-вверх». Тому логічним є формування соціальної стратегії, яка враховуватиме пропорційне співвідношення між темпами економічного, технічного, виробничого і соціального розвитку потенціалів регіону. Для вирішення й цього завдання важливо широкомасштабно впроваджувати концепцію соціальної відповідальності у діяльність всіх підприємств регіону.

Незважаючи на поширення практики впровадження принципів корпоративної соціальної відповідальності у діяльність окремих компаній регіону, керівництво більшості підприємств усе ще не усвідомлює переваг від переходу на якісно новий рівень ведення бізнесу.

За результати аналізу КСВ діяльності компаній в іноземних та вітчизняних дослідженнях давно сформовані вигоди чи переваги від впровадження програм КСВ, які висвітлені в багатьох наукових публікаціях. Серед багатьох можемо виділити такі:

- формування позитивного іміджу компанії;
- підвищення інтересу інвесторів;
- поліпшення взаємовідносин із громадськістю та місцевою владою;
- підвищення мотивації та продуктивності працівників;
- збільшення обсягів продажу та ринкової частки;
- зменшення операційних витрат.

Міжнародний досвід впровадження КСВ доводить, що корпоративна соціальна відповідальність допомагає компаніям, окрім перелічених переваг, також підвищувати ділову репутацію, встановлювати довірчі відносини з державою і суспільством. Попри це, за результатами дослідження, проведеного Центром розвитку КСВ [8], одним із визначальних мотивів, які спонукають впроваджувати соціальну відповідальність у свою діяльність, представники компаній називають моральні міркування, основним напрямком таких заходів компанії обирають відповідальність перед працівниками. Це може свідчити про те, що більшість компаній ще недостатньо усвідомила позитивний вплив КСВ на репутацію та фінансові показники. Майже для кожної четвертої компанії розуміння того, що КСВ сприяє поліпшенню репутації та допомагає підвищити лояльність персоналу, є головним стимулом впровадження КСВ. Для кожної десятої компанії важливо, що КСВ допомагає запровадити інновації та збільшити продажі. Натомість, серед найпоширеніших причин невпровадження КСВ: компанії ніколи не замислювались над необхідністю соціальної відповідальності; брак стимулів з боку держави; переконання, що КСВ – функція держави, а не бізнесу. Такий підхід, на нашу думку, може свідчити про низьку обізнаність представників українських компаній із сутністю та перевагами впровадження КСВ.

Результати досліджень, свідчать, що в Україні КСВ реалізують в основному великі компанії та структури з іноземними інвестиціями. Огляд збірників «Практики КСВ в Україні» за 2017 – 2019 роки [9, 10, 11] дав можливість встановити, що як в державі, так і в Івано-Франківській області соціально відповідальні заходи здійснюють в основному великі компанії, а також ті, які мають іноземні інвестиції та довід ведення бізнесу за кордоном.

Водночас варто відзначити, що традиційним учасником конкурсу кейсів із КСВ є «Прикарпаттяобленерго». Ця регіональна енергетична компанія реалізовує соціально відповідальні заходи у різних сферах. Зокрема, у 2019 році здійснено проект «Естафета добрих починань», який привчає працівників відпочивати активно. Такі заходи сприяють досягненню цілі сталого розвитку 3 «Забезпечення здорового способу життя та сприяння благополуччю для всіх в будь-якому віці». Також «Прикарпаттяобленерго» протягом вже декількох років підтримує функціонування дитячо-юнацької студії енергетиків, а також реалізовує інші освітні проекти для досягнення цілі сталого розвитку 4 «Забезпечення всеохоплюючої і справедливої якісної освіти та заохочення можливості навчання впродовж усього життя для всіх». Для досягнення цієї ж цілі, також задля того, щоб у компанію приходили працювати молоді та амбітні спеціалісти, працівники АТ «Укргазвидобування» провели відкриті уроки, лекції та інші освітні заходи, які були приурочені до професійного свята – День працівників нафтової, газової та нафтопереробної промисловості.

Також вважаємо за необхідне відзначити проект Zero waste (впровадження сучасної системи поводження з відходами) компанії «Гудвеллі Україна», який реалізований у 8 сільських радах Івано-Франківської. В межах проекту проведено освітні події, встановлено контейнери із роздільного сортування сміття. Такі заходи спрямовані на досягнення цілі 12 «Забезпечення переходу до раціональних моделей споживання і виробництва».

Загалом протягом періоду, який досліджувався, на території Івано-Франківської області впровадили свої проекти такі компанії, як ГК Фокстрот, лінія магазинів EVA, Watsons Україна, ПРАТ Київстар, Lifecell, Softserve, філії та відділення банків Ощадбанк, Пумб та інші господарюючі структури.

Разом з тим, що на Прикарпатті реалізовано немало соціально відповідальних заходів, вони здійснені переважно великими компаніями. Водночас, порівняно з іншими регіонами України, саме на заході найменша частка компаній здійснюють інвестиції у розвиток регіону – лише 29 %. Хоч цей показник мало відрізняється від середнього значення по Україні (34 %), але, на нашу думку, інвестування компаніями у розвиток регіону присутності сприяє загальному покращенню економічної ситуації, а також зростання його інвестиційної привабливості. Виходячи із результатів, які приведено вище, виконання такого завдання є важливим для покращення загальноекономічної ситуації на Прикарпатті.

Системна, продумана, стратегічна соціально відповідальна діяльність передбачає отримання багатьох переваг і структурами малого бізнесу. Тому одним із важливих напрямків покращення ситуації вбачаємо поширення інформації про можливі напрямки та іноземний досвід СВ діяльності малих підприємств.

Американські дослідники [12] справедливо стверджують, що лідери малого бізнесу часто вибудовують тісні зв'язки з громадами, в яких вони працюють. Саме активна громадянська участь має значно більший ефект із залучення клієнтів, ніж будь-які інші маркетингові заходи. За останніми дослідженнями, 72 % людей вважають, що місцеві підприємства мають більше шансів, ніж великі компанії, брати участь у покращенні умов існування своїх громад. Разом з тим КСВ може бути ризикованим завданням. Неправильно встановлені причини проблем, які потребують вирішення та, відповідно, неправильні заходи можуть призвести до відтоку клієнтів і, можливо навіть, працівників. Для представників малого та мікробізнесу також важливо знайти баланс між витратами на соціально відповідальні заходи та діяльністю для досягнення власних фінансових цілей. Очевидна перевага малого бізнесу – його власники щодня бачать проблеми, які мають значення для їхніх громад. Ще однією перевагою є те, що переважно саме завдяки своїй основній діяльності малі підприємства можуть вирішувати проблеми громади. Власники місцевого бізнесу є неформальними лідерами, тому вони розуміють, що дослухатися до потреб учасників перед діяльністю є важливим для досягнення найвищих результатів. Місцеве лідерство є автентичним. Попри те, що до сьогодні доводиться чути, що КСВ – це нова концепція, але насправді малі підприємства працювали у своїх громадах і тривалий час діяли на користь задоволення місцевих потреб.

Висновки. Викладене дає можливість стверджувати, КСВ є одним із вагомих факторів підвищення інвестиційної привабливості компаній. Таким чином, підвищення обізнаності персоналу господарюючих структур щодо можливих напрямків та конкретних соціально відповідальних заходів, а також їх реалізація потенційно може підвищити інвестиційну привабливість підприємств регіону та, відповідно, сприяти залученню іноземних інвестицій. Важливо наголосити, КСВ має бути «вбудованою» в стратегію діяльності будь-якого підприємства чи компанії. Важливо не відмежовувати окремо КСВ заходи, а передбачати їх в розрізі основної діяльності господарюючої структури. Тому, з нашої точки зору, у навчальних планах студентів всіх спеціальностей повинна бути передбачена дисципліна «Соціальна відповідальність» як нормативна для того, щоб майбутні фахівці розуміли можливі напрямки, конкретні соціально відповідальні заходи в межах їх професійної діяльності.

Список літератури.

1. Возняк Г. В. Регіональний розвиток: сутність і методологічна основа. *Регіональна економіка*. 2015. №3. С. 34-43.
URL: http://ird.gov.ua/pe/re201503/re201503_034_VoznyakHV.pdf (дата звернення: 12.05.2020).
2. Охріменко О.О., Іванова Т.В. Соціальна відповідальність : навч. посіб. Київ : Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут», 2015. 180 с.
3. Амоша О., Новікова О. Соціальна відповідальність в контексті розвитку людського потенціалу. *Держава і суспільство*. 2011. Вип. 1. С. 122-127.
URL: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/putp/2011-1/doc/3/01.pdf> (дата звернення: 12.05.2020).
4. Білан О. Корпоративна соціальна відповідальність як чинник сталого розвитку підприємств регіону. С. 41-46.
URL: <http://dspace.tneu.edu.ua/bitstream/316497/24407/1/%d0%91%d1%96%d0%bb%d0%b0%d0%bd%20%d0%9e.pdf> (дата звернення: 12.05.2020).
5. Стратегія розвитку Івано-Франківської області на 2021-2027 роки. 2020. Івано-Франківськ. URL: <http://www.if.gov.ua/files/uploads/%D0%A1%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%96%D1%8F%20%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0%B2%D0%B8%D1%82%D0%BA%D1%83%20%D0%86%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BE-%D0%A4%D1%80%D0%B0%D0%BD%D0%BA%D1%96%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D1%97%20%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B0%D1%81%D1%82%D1%96%20%D0%BD%D0%B0%202021-2027%20%D1%80%D0%BE%D0%BA%D0%B8.pdf> (дата звернення: 15.05.2020).
6. Економічний розвиток у розрізі регіонів України (за підсумками січня-вересня 2019 року). Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України. 2019. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Print?lang=uk-UA&id=58a20639-aba1-4572-9d8d-91f9ed2656e0>. (дата звернення: 15.05.2020).
7. Буй Ю. В., Антонюк К. І. Розбудова інституціональної інфраструктури підтримки соціальних інновацій для забезпечення сталого розвитку регіону. *Регіональна економіка*. 2019. №2. С. 67-78.
URL: http://www.re.gov.ua/re201902/re201902_067_BuyYuV_AntonyukKI.pdf (дата звернення: 15.05.2020).
8. Розвиток КСВ в Україні: 2010–2018 / Укладачі: Зінченко А., Саприкіна М. К.: Видавництво «Юстон». 2017. 52 с.
URL: http://old.csr-ukraine.org/wp-content/uploads/2018/10/CSR_2017_research-1.pdf (дата звернення: 15.05.2020).
9. Практики КСВ в Україні 2017 / за ред. М. Саприкіної ; Центр «Розвиток КСВ». Київ, 2018. 88 с. URL : http://csr-ukraine.org/wp-content/uploads/2018/05/2017_konkurs_keysov_preview.pdf (дата звернення: 15.05.2020).
10. Практики КСВ в Україні 2018 / за ред. М. Саприкіної ; Центр «Розвиток КСВ». Київ, 2019. 68 с.
URL : <http://csr-ua.info/csr-ukraine/wp-content/uploads/2019/07/%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D>

[0%BA%D1%83%D1%80%D1%81-%D0%BA%D0%B5%D0%B9%D1%81%D1%96%D0%B2-2018-1.pdf](#) (дата звернення: 15.05.2020).

11. Практики КСВ в Україні 2019 / за ред. М. Саприкіної ; Центр «Розвиток КСВ». Київ, 2019. 152 с. URL : <http://csr-ua.info/csr-ukraine/library/csr-cases-2019> (дата звернення: 15.05.2020).

12. Cresanti R. What Small Businesses Know About Corporate Responsibility. *Harvard Business Review*. 2019. URL: https://hbr.org/2019/10/what-small-businesses-know-about-corporate-responsibility?fbclid=IwAR3d0Vr8pMRrTPBI7VjfnAnGmKhUI3ZGnvzTjI2WgKgvMM0NfjQRy-I_nJU (дата звернення: 15.05.2020).

References.

1. Voznyak, H. V. (2015) “Regional Development: the Nature and Methodological Basis”, *Regional Economy*, №3, pp. 34–43, available at:

http://ird.gov.ua/pe/re201503/re201503_034_VoznyakHV.pdf. (Accessed 12 May 2020).

2. Okhrimenko, O. and Ivanova, T. (2015) Sotsial'na vidpovidal'nist' [Social Responsibility], Natsional'nyj tekhnichnyj universytet Ukrainy “Kyivs'kyj politekhnichnyj instytut”, Kyiv, Ukraine.

3. Amosha, O. and Novikova, O. (2011) “Social Responsibility in the Context of Human Development”. *State and Society*. Vol. 1, pp. 122-127, available at:

<http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/putp/2011-1/doc/3/01.pdf>. (Accessed 12 May 2020).

4. Bilan O. “Corporate Social Responsibility as a Factor of Sustainable Development of Enterprises in the Region”, pp. 41-46, [Online], available at:

<http://dspace.tneu.edu.ua/bitstream/316497/24407/1/%d0%91%d1%96%d0%bb%d0%b0%d0%bd%20%d0%9e.pdf>.

(Accessed 12 May 2020).

5. Development Strategy of Ivano-Frankivsk Region for 2021-2027. (2020), Ivano-Frankivsk, [Online], available at:

<http://www.if.gov.ua/files/uploads/%D0%A1%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%96%D1%8F%20%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0%B2%D0%B8%D1%82%D0%BA%D1%83%20%D0%86%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BE-%D0%A4%D1%80%D0%B0%D0%BD%D0%BA%D1%96%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D1%97%20%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B0%D1%81%D1%82%D1%96%20%D0%BD%D0%B0%202021-2027%20%D1%80%D0%BE%D0%BA%D0%B8.pdf> (Accessed 15 May 2020).

6. Economic Development in Terms of Regions of Ukraine (In January-September 2019). Ministry of Economic Development, Trade and Agriculture of Ukraine[Online], available at:

<https://www.me.gov.ua/Documents/Print?lang=uk-UA&id=58a20639-aba1-4572-9d8d-91f9ed2656e0>. (Accessed 15 May 2020).

7. Buy Yu. and Antonyuk K. (2019) “Creation of the Institutional Infrastructure for Supporting Social Innovations to Ensure Sustainable Development of the Region”, *Regional Economy*, №2, pp. 67-78, available at:

http://www.re.gov.ua/re201902/re201902_067_BuyYuV,AntonyukKI.pdf (Accessed 15 May 2020).

8. Zinchenko, A. and Saprykina, M. (2017), Rozvytok KSV v Ukraini: 2010–2018 [CSR Development in Ukraine: 2010–2018], Yuston, Kyiv, Ukraine, available at: http://old.csr-ukraine.org/wp-content/uploads/2018/10/CSR_2017_research-1.pdf. (Accessed 15 May 2020).

9. Saprykina, M (Eds.). (2018) Praktyky KSV v Ukraini 2017 [CSR Practices in Ukraine 2017], Tsentr “Rozvytok KSV”, Kyiv, available at: http://csr-ukraine.org/wp-content/uploads/2018/05/2017_konkurs_keysov_preview.pdf. (Accessed 15 May 2020).

10. Saprykina, M (Eds.). (2019) Praktyky KSV v Ukraini 2018 [CSR Practices in Ukraine 2018], Tsentr “Rozvytok KSV”, Kyiv, available at: <http://csr-ua.info/csr-ukraine/wp-content/uploads/2019/07/%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D0%BA%D1%83%D1%80%D1%81-%D0%BA%D0%B5%D0%B9%D1%81%D1%96%D0%B2-2018-1.pdf>. (Accessed 15 May 2020).

11. Saprykina, M (Eds.). (2019) Praktyky KSV v Ukraini 2019 [CSR Practices in Ukraine 2019], Tsentr “Rozvytok KSV”, Kyiv, available at: <http://csr-ua.info/csr-ukraine/library/csr-cases-2019>. (Accessed 15 May 2020).

12. Cresanti, R. (2019) “What Small Businesses Know About Corporate Responsibility”, *Harvard Business Review*, [Online], available at:

https://hbr.org/2019/10/what-small-businesses-know-about-corporate-responsibility?fbclid=IwAR3d0Vr8pMRrTPBI7VjfnAnGmKhUI3ZGnvzTjI2WgKgvMM0NfjQRy-I_nJU. (Accessed 15 May 2020).

Стаття надійшла до редакції 27.05.2020 р.